

*Władysław Szczęch**

Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytet Jagielloński, Kraków

**WYKORZYSTANIE SIECI KOMPUTEROWEJ DO NAUCZANIA NA
ODLEGŁOŚĆ W INSTYTUCIE INFORMACJI NAUKOWEJ
I BIBLIOTEKOWNAWSTWA UNIwersYTETU JAGIELLOŃSKIEGO**
[USE OF COMPUTER NETWORKS IN DISTANCE EDUCATION IN THE
INSTITUTE OF INFORMATION AND LIBRARY SCIENCE,
JAGIELLONIAN UNIVERSITY]

Abstrakt: Przedstawiono próby wykorzystania metod nauczania na odległość w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Omówiono cele, formę i tematy prowadzonych zajęć z sieci Freenet z wykorzystaniem możliwości komputerowej grupy dyskusyjnej. Na podstawie zebranych doświadczeń dydaktycznych, w zakończeniu, wymieniono najważniejsze zalety i niedoskonałości podjętych w Instytucie INiB UJ prób.

Abstract: For the last five years, there have been some attempts to use computer networks for distance education in the Institute of Information Science and Librarianship of the Jagiellonian University. The main goals of such courses were to test this mode of education, to indicate its benefits and related difficulties as well as to research its influence on the process of acquiring knowledge. A moderated discussion list was used as the main tool for communication. Courses were devoted to such subjects as information exchange in computer networks or so called Freenets. The article presents the teacher's experiences.

*
* *
*

* St. dokum. dypl. mgr WŁADYSŁAW SZCZĘCH, st. wykładowca w IINiB UJ (od 1985), z-ca dyr. Biblioteki Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie (od 2000). Absolwent matematyki Uniwersytetu Jagiellońskiego. Specjalizuje się w zakresie komputeryzacji działalności bibliotecznej i informacyjnej oraz języków informacyjno-wyszukiwawczych. Adres elektr.: wszczech@bilon.miks.uj.edu.pl

Coraz szybszy obecnie rozwój nauki i techniki powoduje konieczność ciągłego doskonalenia i uzupełniania wiedzy zawodowej przez coraz większą liczbę pracowników. Wiedza wyniesiona ze szkoły lub uczelni dezaktualizuje się i staje się coraz szybciej mniej przydatna. Powszechnie uznaje się, że zmierzamy w stronę społeczeństwa informacyjnego (*information society*) oraz „ciągle uczącego się” (*life-long learning*). W takim społeczeństwie dużego znaczenia nabiorą takie formy szkolenia zawodowego, które będą mogły być realizowane bez odrywania człowieka od miejsca pracy oraz zamieszkania – a więc wszystkie metody i techniki nauczania na odległość (zdalnej edukacji – *distance learning*) [Kamińska-Czubała 2001; Rzewuski 2000]. Proces ciągłego doskonalenia umiejętności zawodowych powinien objąć w pierwszej kolejności również bibliotekarzy i pracowników informacji naukowej, jako tych, którzy są powołani i równocześnie odpowiedzialni za dostarczanie użytkownikom niezbędnej informacji [Kocójowa 2000].

Różne formy nauczania na odległość (bez współobecności nauczyciela i ucznia w tym samym miejscu i czasie) były od dawna stosowane i w Polsce, i na świecie [Kamińska-Czubała 2001; Rzewuski 2000]. Dzisiejszy rozwój technik przekazu informacji (tekstu, dźwięku, statycznego i ruchomego obrazu) stwarza jakościowo nowe możliwości takiego nauczania z wykorzystaniem radia, telewizji czy sieci komputerowych [Kamińska-Czubała 2001; Kubiak 1997, 2000; Okoń-Hordyńska 1999; Rzewuski 2000].

W Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa UJ od 1990 r. wykorzystywane są komputery, a później i sieci komputerowe do wspomagania procesu dydaktycznego, a w szczególności podejmowane są próby nauczania na odległość. Z jednej strony w latach 1997 i 1998 kilku naszych studentów uczestniczyło, pozostając w Krakowie, w kursach na temat wolności intelektualnej oraz zarządzania prowadzonych metodą zdalnego szkolenia przez prof. Johna W. Ellisona ze Szkoły Studiów Informacyjnych i Bibliotekoznawczych Uniwersytetu Stanowego w Bufallo [Kocójowa 2000]. Z drugiej, zarówno poczta elektroniczna, jak i strony WWW są wykorzystywane przez wielu wykładowców do przekazywania studentom dodatkowych informacji od założenia sieci w IINiB UJ w 1994 r.

W 1998 r. w IINiB UJ dla studentów IV roku studiów dziennych wprowadzono jako przedmiot specjalizacyjny zajęcia o nazwie „Freenet”, który miał być prowadzony z wykorzystaniem możliwości lokalnej sieci komputerowej – szczególnie listy dyskusyjnej [Szczęch 1999]. W roku akademickim 2001/2002 odbywał się on pod nazwą „Wymiana informacji w sieciach”.

Próby te prowadzone są w celu:

- sprawdzenia i szerszego stosowania w przyszłości usług sieci komputerowych, w tym Internetu, w kształceniu bibliotekarzy i pracowników informacji naukowej,
- rozszerzania warsztatu dydaktycznego i stosowania bardziej nowoczesnych metod nauczania,
- umożliwienia studentom zapoznania się z nowymi metodami przekazywania i wymiany informacji oraz stwarzania im nowych możliwości nabywania wiedzy,
- rozpoznawania nowych środków technicznych niezbędnych do organizacji takich form nauczania i doskonalenia posługiwania się nimi w procesach dydaktycznych,

a także doskonalenie przez studentów:

- posługiwania się komputerami i usługami sieciowymi oraz wyszukiwania informacji,
- znajomości języków obcych oraz zasad przygotowywania pisemnych opracowań,
- pracy w grupie, podejmowania dyskusji oraz wzajemnej oceny.

Zajęcia ze studentami prowadzone są w formie komputerowej grupy (listy) dyskusyjnej o ograniczonym dostępie, w której funkcję moderatora spełnia pracownik naukowo-dydaktyczny. Wybrani studenci po zapisaniu się na listę dyskusyjną zyskują prawo do wysyłania na jej adres komunikatów i otrzymywania informacji od innych uczestników listy. W miarę potrzeby istnieje możliwość konsultacji z prowadzącym zajęcia, w czasie jego cotygodniowych dyżurów lub za pomocą e-mail. Do czytania i wysyłania komunikatów studenci mogą wykorzystywać komputery w czynnym cały dzień laboratorium komputerowym instytutu lub własne komputery w domu.

Więcej problemów i możliwości stwarzał wybór najlepszego tematu zajęć. Najbardziej odpowiednim zagadnieniem wydało się rozpoznanie ogólnodostępnych, publicznych, regionalnych sieci komputerowych znanych pod nazwą „Freenets” lub „Community Nets”. Sieci te powstały w połowie lat osiemdziesiątych wieku XX w USA, a następnie rozwijały się także w Kanadzie, Australii i innych krajach.

Podstawowymi cechami sieci Freenet są:

- bezpłatne udostępnianie usług sieci (sieć niekomercyjna),
- świadczenie usług dla mieszkańców danej społeczności lokalnej (sieć regionalna),
- oparcie działania sieci na pracy wolontariuszy i dotacjach instytucji samorządowych lub osób prywatnych (sieć komunalna),
- rozpowszechnianie informacji i usług niezwiązanych z pracą zawodową jej użytkowników, ale służących rozwojowi społeczno-kulturalnemu mieszkańców regionu.

Program zajęć przewidywał między innymi:

- zapoznanie się z pojęciem sieci Freenet, ich funkcjami i zadaniami, przy wykorzystaniu artykułów i opracowań drukowanych w czasopiśmie oraz dostępnych w sieci Internetu,
- wyszukanie i rozpoznanie istniejących na świecie i w Polsce sieci Freenet,
- zapoznanie się każdego studenta z kilkoma sieciami Freenet w wybranym przez niego regionie świata oraz dokładne opisanie jednej z nich,
- zapoznanie się z przykładami polskich sieci komputerowych między innymi sieci osiedlowych oraz stron internetowych miast polskich,
- przedyskutowanie warunków, możliwości i celowości przygotowania założeń stworzenia regionalnych sieci Freenet w Polsce,
- przygotowanie materiałów do artykułu lub cyklu artykułów przygotowywanych przez uczestników zajęć.

W prowadzonych dotychczas zajęciach w pięciu grupach dla około 80 osób znalazły potwierdzenie fakty znane z literatury przedmiotu:

- przygotowanie i prowadzenie takich zajęć zabiera nauczycielowi więcej czasu niż zajęć w tradycyjnej formie, wymaga od niego samodoskonalenia i dużej systematyczności,
- prowadzenie zajęć w formie komputerowej grupy dyskusyjnej na studiach stacjonarnych powoduje, że część informacji jest wymieniana w sposób nieformalny w bezpośrednich rozmowach uczestników, zauważalny był też brak bezpośredniego kontaktu „uczeń–nauczyciel”,
- zaletą zajęć jest możliwość uczenia się studentów w dowolnym miejscu i czasie, co powoduje, że jednak trudniej jest zapewnić jego systematyczność,
- wymiana korespondencji na liście dyskusyjnej na ogół przebiegała bez zakłóceń technicznych, natomiast brak nam jeszcze technicznych możliwości prowadzenia niektórych potrzebnych zajęć z wykorzystaniem np. IRC lub „chatu”,
- uczestnictwo w zajęciach wymagało od studentów większej samodzielności i kreatywności, a także zwiększonej aktywności w poszukiwaniach informacji,
- występowały pewne trudności w ocenie stopnia przyswojenia treści programowych oraz samodzielności przygotowania prac,
- wydaje się, że nauczanie przedmiotu Freenet stanowi pożyteczne uzupełnienie innych zajęć w IINiB, prowadzonych bardziej tradycyjnymi metodami,
- mimo podjętej próby nie powiodło się przeprowadzenie tych zajęć z udziałem studentów spoza UJ,
- problematyka zajęć ulegała corocznej modyfikacji, natomiast forma nie ulegała większym zmianom.

Podsumowując, piszący te słowa zdaje sobie sprawę z bardzo wielu obiektywnych oraz subiektywnych niedostatków prowadzonych w IINiB UJ zajęć w formie komputerowej grupy dyskusyjnej, jako jednej z możliwych metod nauczania na odległość. Bez wątpienia różne formy nauczania na odległość powinny na stałe wzbogacić metody wykorzystywane w nauczaniu szczególnie na studiach zaocznych i podyplomowych. W szerszym zakresie pozwolić powinny na wirtualną wymianę wykładowców i studentów między uczelniami. Dla przyszłych bibliotekarzy i pracowników informacji naukowej kluczowym problemem staje się ciągle doskonalenie zawodowe w zakresie metod docierania do informacji i przekazywania jej użytkownikom, a więc w przyszłości staną się oni nie tylko ważnym ogniwem zapewniającym efektywne nauczanie na odległość, ale również jego uczestnikami jako uczący się.

WYKORZYSTANE ŹRÓDŁA I OPRACOWANIA

- Ellison, J.W. (1998). Nauczanie na odległość: najważniejsze perspektywy. W: M. Kocójowa red. (1998). Światowa strategia edukacji bibliotekarzy i specjalistów informacji naukowej. Kraków: Wydaw. UJ, s. 233–240.
- Kamińska-Czubała, B. (2001). Nauczanie na odległość w kształceniu akademickim. *Konspekt* nr 9, [grudzień 2001], [http://www.wsp.krakow.pl/konspekt/konspekt_9/k_czubała.html]
- Kocójowa, M. (2000). Kształcenie uniwersyteckie na potrzeby społeczeństwa informacyjnego. Cz. 2. Wpływ nowoczesnych mediów na kształtowanie potrzeb społeczeństwa informacyjnego w zakresie kształcenia uniwersyteckiego z bibliotekoznawstwa i informacji naukowej. W: Forum inte-

- gracyjne krajowych stowarzyszeń z zakresu informacji naukowej, bibliotekoznawstwa i dziedzin pokrewnych. Warszawa: PTIN, 2000 s. 59–65.
- Kubiak M.J. (1997). Internet dla nauczyciela: nauczanie na odległość. Warszawa: EDU-MIKOM, s. 264.
- Kubiak, M.J. (2000). Wirtualna edukacja. Warszawa: EDU-MIKOM, s. 241.
- Okoń-Hordyńska, E. red. (1999). Nauczanie na odległość – nowa szansa dla edukacji. Tychy: WSZiNS Jotan, s. 116.
- Rzewuski, M. (2000). Distance learning – nauczanie na odległość [http://www.republika.pl/mareczeksz/pcq_4_distance_learn.htm] [Wersja elektroniczna artykułu: Rzewuski, M. Nauka na odległość – edukacja przez Internet zyskuje na popularności. *PC-Kurier* 20/2000].
- Szczęch, W. (1999). Freenets, the First Step to Distance Learning at the Department of Librarianship and Information Science, Jagiellonian University. In: Symposium Proceedings of the 7th International BOBCATSSS'99 Conference. Stuttgart: BOBCATSSS – Organisation – Team, Learning Society, Learning Organization, Lifelong Learning. Bratislava: Komensky Univ. 1999, p. 447–452.